

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС ФОРМАТА НА САБЯТА

Превод от испански: Десислава Николаева, 2004

chitanka.info

Лицето му бе разсечено от жесток белег — пепелява, почти съвършена дъга, която с единия си край обезобразяваше слепоочието му, а с другия — скулата. Истинското му име е без значение; в Такуарембо всички го наричаха *Англичанина от Ла Колорада*. Кардосо, бившият притежател на имението, не искал да го продава; чувал съм, че Англичанина прибягнал към едно средство, за което никой не би предположил — поверил му тайната на белега си. Той бил дошъл от границата, от Риу Гранди ду Сул; от там някъде тръгнал слухът, че в Бразилия е бил контрабандист. Нивите били обрасли с бурен, водата в кладенците горчала; за да постегне имота, Англичанина работел наравно с ратаите. Казват, че бил строг до жестокост, но педантично справедлив. Казват още, че пиел; няколко пъти в годината се затварял в таванската стая и излизал от там подир два-три дни като след битка или след треска — бледен, тръпнещ, смутен, но все тъй деспотичен. Помня ледения му поглед, жилавата мършавост, сивите мустаци. Не общуваше с никого; испанският му впрочем беше елементарен и повлиян от бразилския говор. По пощата получаваше само търговски писма или проспекти.

При последното ми пътуване из северните департаменти река Карагуата бе придошла и се наложи да нощувам в Ла Колорада. Почти веднага забелязах, че посещениято ми не е желано; опитах се да предразположа Англичанина и с тая цел се хванах за патриотизма — понеже е най-неразличима от всички страсти. Подметнах, че една страна, проникната от духа на Англия, е непобедима. Събеседникът ми се съгласи, но добави с усмивка, че самият той не е англичанин, а ирландец от Дънгарвън. При тия думи млъкна, сякаш бе издал някаква тайна.

След вечеря излязохме да погледнем небето. Дъждът беше спрял, но на юг, отвъд ридовете, небето, прорязвано от светкавици, вещаеше нова буря. В занемарената трапезария ратаят, който бе сложил вечерята, донесе бутилка ром. Пихме дълго и мълчаливо.

Не зная колко е бил часът, когато усетих, че съм се напил; не зная защо — дали защото бях възбуден, развеселен или просто отегчен — заговорих за белега. Лицето на Англичанина се промени; за миг помислих, че ще ме изхвърли от дома си. Той обаче каза с обичайния си тон:

— Ще ви разкажа историята на моя белег, но при едно условие: няма да спестя нито една низост, нито една позорна подробност.

Приех. Ето историята, която разказа, смесвайки английски с испански и дори с португалски:

През 1922 година в един от градовете на Конот аз бях сред многото, които тайно се бореха за независимостта на Ирландия. Някои от оцелелите ми другари се отдадоха на мирен труд; други, колкото и да е парадоксално, се бият по морета или в пустинята под английското знаме; един, най-достойният, издъхна призори в двора на една казарма, разстрелян от още сънени мъже; някои (по-щастливи) намериха смъртта в безименните и почти тайни битки на гражданската война. Бяхме републиканци, католици, бяхме, предполагам, романтици. Ирландия беше за нас не само утопичното бъдеще и непоносимото настояще; беше горчива и свидна легенда, беше червените тресавища и кръглите нули, беше отричането от Парнел и невероятните епопеи, разказващи за похищение на бикове, които в предишни превъплъщения са били герои, риби и планини... Една привечер, която няма да забравя, пристигна един наш съратник от Мънстър — някой си Джон Винсът Мун.

Нямаше и двайсет години. Беше едновременно слаб и отпуснат; оставяше неприятно впечатление за безгръбначно. Беше изучил усърдно и суетно почти страница по страница някакъв комунистически учебник; диалектическият материализъм му служеше за пресичане на всякакъв спор. Причините, поради които човек може да обича или да мрази, са неизброими: Мун свеждаше световната история до жалки икономически противоречия. Твърдеше, че победата на революцията е предопределена. Възразих му, че един джентълмен се интересува само от загубени каузи... Вече се беше стъмнило; полемиката продължи в коридора, по стълбите и накрая из пустите улици. Съжденията, изказани от Мун, не ми направиха толкова силно впечатление, колкото безапелационният му, категоричен тон. Новият ни съмишленик не спореше, а произнасяше присъди — пренебрежително и някак гневно.

Когато стигнахме последните къщи, ни стресна внезапният пукот на картечна стрелба. (Преди това или малко по-късно заобиколихме калкана на някаква фабрика или тъмница.) Втурнахме се в една улица

без настилка; някакъв войник, огромен на фона на заревото, изскочи от една горяща колиба. Изкрещя ни да спрем. Аз ускорих крачките си, ала събеседникът ми не ме последва. Обърнах се: Джон Винсънт Мун стоеше неподвижен, втрещен, сякаш се бе вкаменил от ужас. Върнах се, с един удар повалих войника, разтърсих Винсънт Мун, наругах го и му заповядах да върви след мен. Трябваше да го хвана под ръка, беше се вцепенил от страх. Побягнахме в огряваната от пожари нощ. Един пушечен изстрел ни настигна; куршумът одраска Мун по дясното рамо; докато бягахме сред борова гора, гърдите му се разтрисаха от тихи хлипове.

През есента на 1922-ра се укривах във вилата на генерал Баркли, когото изобщо не бях виждал. По онова време той заемаше някаква административна длъжност в Бенгалия; сградата, макар и строена преди по-малко от век, бе разнебитена и мрачна, с множество объркващи коридори и ненужни вестибюли. Музейната колекция и огромната библиотека заемаха целия партер — спорни и противоречиви книги, които в известен смисъл са историята на деветнайсети век; ятагани от Нишапур, в чиито застинали дъги сякаш още бушуваха вихърът и яростта на боя. Влязохме (доколкото си спомням) през задния вход. С треперещи и пресъхнали устни Мун промърмори, че нощните ни приключения са интересни; аз го превързах, донесох му чаша чай; убедих се, че „раната“ е повърхностна. Изведнъж той промълви смутено:

— Но вие се изложихте на сериозна опасност.

Казах му да не се безпокои. (Опитът от гражданската война ме задължаваше да постъпя по този начин; пък и залавянето дори само на един съмишленик можеше да постави в опасност цялото дело.)

На другия ден Мун беше възвърнал самоувереността си. Прие предложената цигара и ме подложи на строг разпит относно „материалните средства на нашата революционна партия“. Въпросите му бяха много смислени; казах му (откровено), че положението е доста сериозно. Силни пушечни гърмежи разтърсиха целия Юг.

Казах на Мун, че другарите ни чакат. Палтото и револверът ми бяха в стаята; когато се върнах от там, заварих Мун изтегнат на канапето, със затворени очи. Предполагаше, че има треска; оплакваше се от мъчителни болки в рамото.

И тогава разбрах, че е непоправим страхливец. Помолих го смутено да се пази и се сбогувах. Така ме беше срам за този малодушен човек, сякаш самият аз бях страхливецът, а не Винсът Мун. Постъпките на един човек сякаш принадлежат на всички хора. Ето защо не е несправедливо, че прегрешението на одного в една градина става причина да се погуби целият човешки род, а с разпятието на един евреин може да се спаси. Шопенхауер навярно има право: аз съм другите, всеки човек е цялото човечество, Шекспир в известен смисъл е жалкият Джон Винсът Мун.

Прекарахме девет дни в огромната къща на генерала. За ужасите и светлите мигове на войната няма да говоря; целта ми е да разкажа историята на тоя белег, който ме позори. Тия девет дни в паметта ми се сливат в един-единствен, с изключение на предпоследния, когато нашите нахлуха в една казарма и така отмъстихме за шестнайсетимата другари, разстреляни с картечни откоси в Елфин. Аз се измъквах от вилата на разсъмване, в утринната дрезгавина. Привечер се връщах. Съратникът ми ме чакаше горе — раната не му позволявала да слиза на партера. Още го виждам с книга по стратегия в ръката: Ф. Н. Мод или Клаузевиц^[1]. „Любимото ми оръжие е артилерията“, призна той пред мен една вечер. Разпитваше за плановете ни; правеше му удоволствие да ги критикува или да ги усъвършенства. Обичаше също да разобличава „окаяното ни материално положение“; предричаше с мрачен догматизъм гибелната развръзка. „C'est une affaire flambee“^[2], мърмореше. За да покаже, че никак не го е грижа дали е страхливец, изтъкваше умственото си превъзходство. Така изминаха девет дни.

На десетия градът падна окончателно в ръцете на Black and Tans^[3]. Високи мълчаливи конници патрулираха по пътищата; вятърът носеше пепел и дим; на един ъгъл видях проснат труп, ала понатрапчив е споменът ми за едно чучело наред площада, по което войниците се упражняваха в стрелба... Бях излязъл, когато небето едва просветляваше; прибрах се още предобед. Мун разговаряше с някого в библиотеката; по гласа му разбрах, че говори по телефона. После чух името си; после — че ще се върна в седем, после — указанието да ме заловят, когато минавам през градината. Моят благоразумен приятел благоразумно ме предаваше. Чух как искаше някакви гаранции за собствената си безопасност.

Тук историята се обърква и свършва. Знам, че преследвах изменника по кошмарни тъмни коридори и шеметно високи стълби. Мун познаваше къщата добре, много по-добре от мен. Един-два пъти го изгубих от поглед. Но успях да го догоня, преди да ме заловят войниците. Из една от паноплиите на генерала измъкнах ятаган; с този стоманен полумесец отпечатах завинаги върху лицето му един кървав полумесец. Борхес, пред вас, непознатия, направих тази изповед. Вашето презрение няма да ми тежи толкова.

Тук разказвачът млъкна. Забелязах, че ръцете му треперят.

— А Мун? — попитах.

— Получи сребърниците на Иуда и избяга в Бразилия. Онази вечер видя на площада как неколцина пияни разстрелват едно чучело.

Напразно очаквах продължението на историята. Накрая го попитах какво е станало по-нататък.

Тогава от него се изтръгна стенание. Посочи с плаха смиреност беззвучния крив белег.

— Не ми ли вярвате? — промълви. — Нима не виждате, че нося върху лицето си печата на своя позор? Разказах ви историята по този начин, за да я изслушате докрай. Аз предадох човека, който ми спаси живота и ми даде подслон — аз съм Винсънт Мун. А сега — презирайте ме.

1942 г.

[1] Карл Филип Готлиб Клаузевиц (1780–1831) — немски военен теоретик и историк — бел.прев. ↑

[2] Загубена работа (фр.) — бел.прев. ↑

[3] Черно-кафявите (англ.) — прозвище на части от кралската ирландска полиция, сформирани в Англия от демобилизирани войници — бел.прев. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.